Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 28-чи август, байрым кюн. № 166 (18267)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ **ВРЕМЯ** ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.Б.Каноковну билим бериуде ишлегенлени август кенгешлерине къатышханлагъа

АЛГЪЫШЛАУ СЁЗЮ

Багъалы шуёхла!

Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуюнде ишлегенлени, тёреде болгъаныча, жангы окъуу жылны эмда Билимни кюнюню аллында бардырылгъан август кенгешлерине къатышханланы жюргемиден къызыу алгъышлайма.

Билим бериу не заманда да къырал политиканы баш магъаналы ишлеринден бири бола келгенди, алайлай да къалады. Арт жыллада республиканы бу сферасында уллу тюрлениуле болгъандыла. Аланы ахыр мураттлары Къабарты-Малкъарны тутхучлу айныуну жолуна чыгъарыргъа кюлларындан келлик жаш тёлюню ёсдюрюудю.

Жаланда окъуу бла къураргъа боллукъду кесини жашауун ёсюп келген тёлю. Жамауат айныуну жолу бла алгъа жаланда билимни хайырындан барыргъа боллукъду, тюрлениулеге жол ачхан да ма олду. Аны ючюн а билим бериуню качествосун игилендирирге себеплик этерик жангы онгланы дайым да излерге, жангы амалланы жаращдырыргъа кереки. Ма ол Билим бериуню игилендириуню комплекс планында баш ишледен бириди.

Окъуу, окъутуу бла байламлы битеу проектле да хайыр келтирликлерине, алагъа педагогла, окъуучула да бийик багъа берликлерине ийнанырыгъым келеди. Ол проектле шёндогю заманда артыкъда бек керекдиле. Кёп да бармай инновация билим бериу амалгъа кёчеригибизге толу ийнаныпма.

Кенгеше къатышхан хурметли устазла! Жетип келген жангы окъуу жыл жангы, биютюнда уллу жетишимлени жылы болсун! Кийик саулукълу болугъуз, жашауугъуз ырахатлы болсун! Бизни сабийлерибизни окъутууда бла юйретиуде,уллу Россейге хайырлы ишигизде, жетишимли болуругъузну, бу даражалы жыйылыуу а магъаналы оноула этерин сюйгеними билдиреме.

Билдириу

Уллу жарыкъ байрам

Биринчи сентябрьде бизни республикада Къабарты-Малкъарны Къыраллыгъыны кюню къуучнлы белгиленеди. Аны аталып 31-чи августда 15 сагъатда КъМР-ни сурат искусствосуну музейинде «Мени Къабартыы-Малкъарым» деген ат бла КъМР-ни Художниклерини союзуну уллу кёрмючю ачыллыкъды.

1-чи сентябрьде 11 сагъатда Атажукинни бахчасында «Махтаулукъну ёмюрлюк оту» мемориалгъа гюлле салынырыкъдыла. Андан сора,11 сагъат 45 минутда Нальчик шахарны администрациясыны мекямны аллында майданда КъМР-ни халкъ поэти Алим Кешоковха эсгертме ачыллыкъды.

12 сагъат 45 минутда Къабарты Россейге кёшюлгъанлы 400-жыллыкъны эсгертмесине гюлле салынырыкъдыла. Ызы бла «Москва-Нальчик 2009» авто-мото шоу башланырыкъды.

13 сагъатда Къырал концерт залны аллында «Жашна,жырла,мени республикам!» деген ат бла театр халда къуралгъан байрам боллукъду. Анда дагъыда гюллени кёрмючлери-конкурслары бардырыллыкъдыла. Андан сора да, бери келгенле Къабарты-Малкъарда жашагъан халкъланы миллет ашарыкъларыны татыуларын ашап кёрюрге онг табарыкъдыла.

12 сагъатда Жашил театрда Билимни кюнюне бла КъМР-ни Къыраллыгъыны кюнюне аталып, сабийлеге «Мени шахарым, мени Республикам, мени Россейим!» деген ат бла байрам къуралыкъды. Анда белгили сабий ансамбльле жырларыкъдыла эмда тепсерикдиле.

14 сагъатда «Восток» кинотеатры аллында майданда урушу бла урунууну ветеранларыны хоруну «Мен сени бла тенгме, мени Республикам!» деген концерти боллукъду, духовой оркестр да согъарыкъды.

17 сагъатда Абхазия майданда жаш тёлюге «Насыпны шахары сенсе, мени сюйген Нальчигим!» деген байрам концерт къураллыкъды. Анга Къабарты-Малкъарны фахмулу жаш адамлары къатышырыкъдыла.

19 сагъатда Келишиулюкню майданында Къабарты-Малкъарны белгили эстрада жырчыларыны «Мени Ата журтум-мени жырым!» деген уллу концертлери боллукъду. Анда уа бизни жерлешибиз белгили россейли жырчы Ефрем Амирамов жырларыкъды. Концерт салют бла бошаллыкъды.

Хош келигиз, той-юнларыбызгъа!

ТАХТА КЁГЕТЧИЛИК

Юлгю кёргюзтедиле

Республикада жерчилик бёлюм бла иеликни тюрлю-тюрлю формаларын жюрютген мюлкле, акционер общество, фермерле, арендаторла да кюрешедиле. Эм артда айтылгъанла аланы арасында баш жерни тутадыла. Былтыр КъМР кёп къалмай жети жюз минг тоннагъа жуукъ мирзеу жыйгъан эсе, анда арендаторланы юлюшлери уллуду.

Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствону шартларына кёре, биогюнлюкде жерчиликде урунгъан арендаторланы саны он мингден атлайды. Ала тюрлю-тюрлю битимле ёсдюрген жерле 160 минг гектаргъан кёпдюле. Аланы арасында будай, нартюх, чёплеу, тахта кёгетле.

Кёп арендаторла быйыл кюзлюк будайны бай тирлигин жыйгъанларын белгилеп айтырчады. Артыгъыракъда Терк, Прохладна, Зольск районлада ишлегенле ахшы кёрюмдюле болдургъандыла.

Тахта кёгетле ёсдюрюню сайлагъанла да жетишимли болгъандыла. Биогюнлюкде ала жерге салгъан кюййнларыны хайыршын кёреди – нашаланы, помидорланы эм башха битимлени бай тирликлерин жыядыла. Бу жаны бла уа Урван, Лескен, Чегем районланы арендаторлары айырмалыдыла.

Бизни корр.

СЛЁТ

Керти сууаплыкъ аладыла

Бирси кюн Долинскеде «Радуга» республикалы сабий реабилитация арада «Кохлеарный имплантант - жай слёт - 2009» кесини ишин башлагъанды. Ол 4-чю сентябрьге дери бардыллыкъды. Анга АБШ-дан, Англиядан, Германиядан, Чехословакиядан, Россейни кёп регионларындан да уста специалистле-отолоренгологла, сурдологла къатышхандыла. Москвадан, Башкортостандан, Дагъыстандан, Къарачай-Черкесден, Краснодар эм Ставрополь крайладан эм Къабарты-Малкъардан да осал эшитген, неда имплантантла салынгган сабийле, аланы ата-аналары да келгендиле.

Слётну къуучнлы халда ачылыууна КъМР-ни Президентини советниги Отарланы Роза, республиканы информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министри Борис Паштов, КъМР-ни Парламентини депутаты Валерий Сижажев, КъМР-ни саулукъ сакълау, урунуу эм социальный айнытыу министрлерини Гайшаны Алёна, Фатима Амшокова да къатышхандыла.

Россейни эм Германияны халкъла аралы жандауурлукъ фондуну сопредседатели Анна Шогенова, слётха Великобританияны «Ear Foundation» фондуну генеральный директору Сью Арчбольд да келгенин айтып, дагъыда башха кюнакъла бла залда олтургъанланы шагъырей этгенди. Ызы бла ол республиканы башчылары, энчи Президент Арсен Каноков мында жашагъан сангыяу сабийлеге болушлукъ этерча уллу онгла къурагъанларын чертгенди. Бу ишге дагъыда Отарланы Роза, КъМР-ни уруну эм социальный айнытыу министри Тюбейланы Альберт, информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министри Борис Паштов, республиканы саулукъ сакълау министри Вадим Бицуев да уллу себеплик этгенлерин айтханды.

Карин Маури (олтуруп тургъан) кохлеарный имплантантлары болгъан сабийле бла сёлешеди.

Фондну президенти Карин Маури «Радуганы» директору Сураждин Бжекшиевге юч жылны ичинде проект мында кесине кенг жер табарына, уллу себеплик этгенлей, кёп иш тамамлагъанлай тургъаны ючюн ыспас этгенди. Бу слёт Россейде биринчи кере бардырылгъанын да билдиргенди, фондну къуралыууну, магъанасыны тантла салынгнгандан сора реабилитация этиу бек магъаналы болгъанын, алай эсе уа, алагъа эм мында сабийле бла ишлерик специалистлеге болушлукъ этилирге кереклисин чертгенди Карин Маури. Аны себепли Великобританияны фондуну генеральный директору Сью Арчбольд, дагъыда кёп башха тыш къураллы специалистле мастер-класс берликлерин билдиргенди ол.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Саулукъ сакълау

Медицина ара ачыллыкъды

2010 жылда Нальчикде Республиканы клиника больницада кан тамырла бла байламлы аруулагъа багъарыкъ регион ара ачаргъа белгиленеди. Анга биринчи атламла этилгендиле - Россейни Саулукъ сакълау эмда социальный айнытыу министерствосуна медицина оборудованиягъа заявка эмда бу иш бла байламлы битеу программала толтуруллукъларына, ол санда республиканы бюджетден да ачха бёлюнюгюне ышандыргъан письмо жиберилгендиле.

Арагъа 253 миллион сом багъасы оборудование алыргъа белгиленеди. Бу сагъатда КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну «Республиканы клиника больница» къырал саулукъ сакълау учреждениясыны корпусларына ремонт этилле турады. 2007-2008 жылларда башы корпусну 2-чи этажына тынгылы ремонт этилгенини хайырындан бюгюнлюкде ары шёндюгю заманнга келишген жангы оборудование салыргъа, ол санда нейрохирургиягъа бла кан тамырла бла байламлы операциялагъа керекли отоуланы да жаращдырыргъа онг чыкъгъанды.

Аладан сора да, компьютер томографны, ультразвук тинтиулени комплексин, антиография аппаратны салыргъа отоула хаппахазырдыла. Къан тамырла бла байламлы аруулагъа бакъгъан регион араны Къабарты-Малкъарда ачылгъаны артыкъда магъаналыды. Нек дегенде аллай аруулу республиканы бек жайылыпдыла, ала бла аругъанла башха саусузладан эсе кёндюке.

Залина КОКОВА.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

ЭЛ МЮЛК

Айныугъа иги себеплик

«Росэлмюлкбанкны» Къабарты-Малкъарда регион филиалы республиканы агропромышленность комплексине кредитле бериу ишни тийишли даражада бардырады, алай бла уа «2008-2012 жыллада эл мюлкню айнытыу» къырал программаны толтуруугъа ышангылы къошумчулукъ этеди. Анга шагъатха шарт юлюле келтирирге боллукъду.

Юсюбюздегі жылны биринчи жарымын алып къарасакъ, ол кезиуню ичинде эл мюлк товар чыгъарыучулагъа башда айтылгъан филиалны жер-жерледе бёлюмлерини юсю бла 574,2 миллион сом багъасы 1220 кредитле берилгендине. Ол а былтырны алты айы бла тенглешдирсек, 55 процентге кёпдю.

Аллай бир ахча не затха эм къалай къоратылгъаны? Филиалны пресс-службасы шартларына кёре, Совет Союзну заманындан къалып, иги да тозургъан эки малчы комплексни жангыртыргъа эм биогюннгю кюнню излемлерине келиширча халгъа келтирирге деп 68 миллион сомдан аслам ахча бёлюнгенди. Кредитлени 35,9 миллион сому тюрлю-тюрлю эл мюлк техника сатып алыргъа къоратылгъанды. Кезиулю эл мюлк ишлени тамамларгъа деп 168 миллион сом багъасы 15 кыська болжаллы кредитле берилгендиле.

Республикада фермерчилик жылдан-жылгъа айный, кючкъарыу ала барады. Аны хайырындан малчылыкъны эм юй къанатлылыкъны продуктларын чыгъарыу кёбейе, малланы бла юй къанатлыланы санлары ёсе барадыла. Анда да филиалны жер-жерледе бёлюмлерини къошумчулукъларыны уллуду. Быйылны биринчи жарымында ала фермер мюлкледе 13 миллион сом багъасы кредитле бергендиле.

Шёндю республикада эл мюлк потребитель кооперативледен ючюсю ишлейдиле. Ала жерчиликде бла малчылыкъда урунгган эллилеге болушургъа деп къуралгъандыла. Ол кооперативле да бара тургъан жылны алты айында кёп къалмай тогуз миллион сом кредитле алгъандыла.

Кеслерини энчи мюлклеринде малланы, юй къанатлыланы аслам тутханла, жерчиликде урунгган арендаторла, кеслеринден артыкъ къалгъан продуктланы сатыу бла кюреширгге таукелленнгенле да къыраны аш-азыкъ базасын кючлеуге къолларындан келгенича къошумчулукъ этедиле. Аллай 1203 адамгъа 300 миллион сомдан артыкъ кредитле берилгендиле. Ол ахчагъа эллин товар чыгъарыучула асламысында къумалы малла, шёндюгю заманны излемлерине келишген техника, минерал семиртгичле, урлукъла эм башха затла сатып алгъандыла.

Эл мюлкню айнытыуну къырал программасына тийишлиликде кредитле бериу иш андан ары бардырылады. Бизге бла байланыгъан фи-лиалдан билдиргенлерича, алынннган кредитлеге ара банкны процент ставкасына кёре федеральный эм региональный бюджетледен субсидияла берилликдиле.

ЖАШАРБЕКЛАНЫ М.

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал саугъалары бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериу системасында кёп жылланы ахшы ишлегенлери, ёсюп келген тёлюню юйретиуге бла окъутугъа уллу кыйыйн салгъанлары ючюн сыйлы атара тарга:

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы устазы»

Жангоразланы Лиза Хадисовнагъа - Черек муниципальный районну «Бабугент элде битеулю билим берген Р.А. Батчаева атлы орта школ» муниципальный билим бериу учреждениясыны устазына

«Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуюню сыйлы къуллукъчусу»

Клешня Лариса Станиславовнагъа - «Прохладна муниципальный районну жер-жерли администрациясыны билим бериу управлениясы» муниципальный учреждениясыны таматасына

Суншев Заудин Шамсудиновичге - башланнган профессионал билим берген «Къабарты-Малкъарны «Къурулуучу» лицейи» къырал билим бериу учреждениясыны директоруна.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.КАНОКОВ.

Нальчик шахар, 2009 жылда 27-чи августда, №130-УП

Ыспас этиуню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти

БУЙРУГЪУ

2009 жылда 27-чи августда №73-РП

Окъутуу,юйретиу ишни къурауда, аны игилендириуде, ёсюп келген тёлюню билим, культура, адеп-кылыкъ жаны бла хунерлигин къурауда уллу жетишимле болдургъанлары ючюн ыспас этерге:

Аисова Лариса Хажмуридовнагъа - «8-чи номерли профессионал училище» къырал билим бериу учреждениясыны производство окъутуудан мастерине

Айшаланы Муратны жашы Мухаддинге - Черек муниципальный районну «Къара-Суу элде битеулю билим берген орта школ» муниципальный билим бериу учреждениясыны директоруна

Алакаева Роза Абубакировнагъа - Чегем муниципальный районну «Экинчи Чегем элде башланнган школ-сабий сад» муниципальный билим бериу учреждениясыны директоруна

Догова Аминат Тлостанбиевнагъа - Бахсан шахарны битеулю билим берген «3-чю номерли лицей» муниципальный учреждениясыны математикадан устазына

Жарикова Елена Валентиновнагъа - Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министерствосуну билим бериню айнытыуну эмда информатизациялауну программалары жаны бла бёлюмюню таматасына

Понежева Майя Жауадовнагъа - «3-чю номерли орта толу (битеулю) билим берген интернат школ» къырал билим бериу учреждениясыны директоруна

Шидугова Эмма Казгериевнагъа - Терк муниципальный районну «Плановское элде битеулю билим берген 2-чи номерли орта школ» муниципальный билим бериу учреждениясыны къабарты тилден бла литературадан устазына

Шубина Надежда Валерьевнагъа - «Прохладна муниципальный районну жер-жерли администрациясыны билим бериу управлениясы» муниципальный учреждениясыны специалистине.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.КАНОКОВ.

Республиканы Къыраллыгъыны кюнюне

«Тамблагъа ийнаныулу къарайбыз»

Огъары Жемтала Сукан таны аягъында орналгъанды. Башха тау зиллеуча болмай, мында чаллыкъла кёпдюе, ала къырда-тёшде угъай, асламында тюз жерледедиле. Энчи иели арбазла 360 боладыла. Аланы иелери малчылыкъ бла кюрешедиле, бахча да этедиле.

Перестройкагъа дери жылла ду бу элде «Сукан-Суу» атлы колхоз бар эди да, анда малчылыкъда эм жерчиликде болдурулгъан жетишимлени юслеринден республиканы тышында да белгилендиле. Огъанёмюрню 70-80-чи жыллаларында уруну жигерлик кёргюзтгенлени кёбюсю биогюнледе да сау-саламатдыла, ол кезиуню сюйюп эсгередиле.

Шёндюледе уа хал къалайды? Бюгюн экономикагъа кёчючюню къыйын кезиуюнде анда жашагъанла не бла кюрешедиле, къалай кечиледиле? Огъары Жемтала элни администрациясыны башчысы Алтуланы Ахматны жашы Алимден ол соруулагъа жууап беририн тилегенбиз.

Угъай демегени ючюн ыспас эте, аны кесини юсюнден къысха билдирлигим келгенди. Ол 1980 жылда туугъанды. Эл дегени орта школну бошагъандан сора Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академияда окъуп, зоотехникни диппломун алгъанды. Экинчи бийик билим алып, юрист болгъанындан сора аны иги жерледе ишлерге чакъыргъандыла. Туугъан элин, жууукъну-тенгни, ата-ананы, жерлешлерин къюон кеталмагъанды.

2007 жылда элни таматасы ны борчун толтурул тебиреген-ди, юсюбюздеги жылны март айында уа, айыбрыла ётдююрлегинде сорда, Алим Ахматовични элни таматасны къуллугъуна салгъандыла. Юйюрлюдю, къыз ёсдюреди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къыралда - дунияда

«Бизни тюзлюпобюз баямды»

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев Юг Осетияны бла Абхазияны, Грузиядан айырылып, баш эркинликле алгъанларны жыллыкълары бла байламлы эки республиканы башчыларын эм халкъларын алгъышлагъанды. «Америка эм аны жанлыла не бек кюрешген эселе да, сиз себеплик этгенсиз аланы айырылыуларына ден, къуру биз тюйюлбюз ол ишни тюзге санагъан. Бизнича этигиз ден кишини да чакъырмагъанбыз.

Алай эсе да, Белоруссия да ол эки республика бла энчи къыралла блача дипломат байламлыкъла тохташдыргъанды. Бир кишини да эсинде болмагъан Латин Америкадан Никарагуа да алай этгенди.

Заман, бара баргъанда, биз тюз болгъанбызны ачыкъламай къойма3. Битеу къыралла болмасала да, асламысы ол республикаланы энчи къыраллагъа санарла», - дегенди РФ-ни къырал башчысы.

Андан ары Дмитрий Медведев Россей айтылгъан республикалагъа хар не жаны бла да болушургъун билдиргенди. Грузия уруш бла бек тозуратхан Юг Осетиягъа 10 миллиард сом болушлукъ этиллигин айтханды. Бу къыралны башчысы Эдуард Кокойты Россейни Президентине, халкъына да, жюрек ырязылыгъын билдирип: «Биз Россей этген болушлукъну бир заманда да унутурукъ тюйюлбюз, жюрек ырязылыгъыбызны уа чеги да жокъду», - дегенди.

Юг Осетияны бла Абхазияны баш эркинликлерини жылыкълары бла башчыларын эм халкъларын Правительство Председатели Владимир Путин да алгъышлагъанды.

Байламлыкъланы тамырлары теренди

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведевни Монголияда кюнакълыгъыны ахыр кюнюнде, анга аталып, концертле, ат оюнла, чаришле къуралгъандыла. Аны миллет ашла бла сыйлагъандыла. Саугъагъа уя таза монгол къмдыла ат бергендиле. Бу ат кюн узуну жортуп айланса да, арый-тана билмегенин, аш-жем айырмагъанын да айтхандыла.

Дмитрий Медведев да къонакъбайгъа Тульскеде сауут-саба заводда чыгъарылгъан уучу карабинни бергенди. Биле эди РФ-ни матасы монголлу лидер уугъа айланыргъа бек сюйгенин.

Эки къырал башчы да сыйлану кезиуюнде къыралланы араларында экономикада, сатыу-алыуда бирге ишлеуде болдурулгъан жетишимлени, культура, аскер байламлыкъланы эсге тюшюргендиле. Монголлу лидер Георгий Жуков Монголияны Халкъ Жигити болгъанын, аны аты кёп шахарлада, элледе да орамлагъа, майданлагъа аталгъанын, скульптура суратлары кёп учреждениялада болгъанларын айтханды

Муратла бирдиле

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев бла Белоруссияны башчысы Александр Лукашенко Сочиде тюбешгендиле. Президентле шёндю эки къыралны араларында байламлыкъланы сюзгендиле, ол санда союз къыралны къурауну бир-бир вопросларыны юслеринден юомларын айтхандыла.

Бириигуге чырмаулукъ этген затлагъа келишиулюкню комиссиялары къарагъа кереклилигин белгилегендиле. Кёз къарамлада башхалыкъла болгъанлыкъгъа, дуния политикада, экономикада биригип ишлериклени чертгенди.

Ишеклик уллуду

Американы запад жанындагъы Калифорния штатында агъачна кюедие. Ёртенле эки элни къатларына жеттендие. 2500 адам къоркъуусу жерлеге кёчююрлегинди. Отха къажау кюрешни 1000-ден аслам адам бардырады. Ол тийреде жашагъанланы айтханларына кёре, агъачлагъа отну алайланы сатып алыргъа кюрешген адамла саладыла.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

«Тамблагъа ийнаныулу къарайбыз»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ары баргъаныбызда, Ал туу улу бизге жарыкъ тюбегенди, къонакъбайлыкъ этгенди.

- Бизни арию, жашнай тургъан элибизни баш байлыгъы иш кёллю адамларыдыла, - деп башлагъанды ол хапарын. - Къайсы бирине да сюйюп тюбейме, жашауда чыкъгъан жарсыуланы ала бла кенгешип, келишип кетериге итинеме. Сау болсунла, харкъонлюк ишимде таянчакълыкъ этедиле.

Бизни элде 1600 адам жашайды. Муниципальный къуралыулукъну бюджети эки миллион 282 минг сомду. Ол ахчаны 80 проценти арадан дотация хапда келеди, кьалгъаны уа кесибизде мадарладан тюшеди. Не айтыуу барды, ол ырысхы азлыкъ этеди да, жарсыуланы барын да кетерир онг болмай къалады. Аны себепли спонсорланы, тышындан болушлукъ излергге тюшеди. Тилеклерибизге эс бурулмай да къалмайды.

Республиканы автомобиль жолла управлениясы былтыр элни ара орамына толусунлай асфальт салып къуандыргъанды. Айтыргъа, ол орам бизни аламат жерлешибиз Księаналаны Харунну жашы Ибрагимни атын жюрютеди. Ол Уллу Ата журт урушха тирик къатышханды, эттен жигитликлери ючюн сыйлы саугъалагъа тиймиши болуп, капитан чыны бла къайтханды. Мамыр жашауда да тирилик кёрпозтгенди: элни айныуна, районда билим берииню игиледириуге да кёп кыйын салгъанды, намысы, сыйы жоргюгенди.

Элдеги жарсыуладан дагъыда бири седиреген суу ызланы жангыртыу эди да, ол проблеманы кетериуню мадары быстыр этилип башланнганды. Надречная орамда жангы быргыла салынгандыла. Ол ишни чекленген жууаплылыгъы болгъан «Монтажстройсервис» обществону адамлары тамамлагъандыла. Бригадагъа бизни жерлешибиз Тежаланы Нажмудин башчылыкъ этеди. Жашла кьолдан келгенни аямагъандыла.

Къысылгъан кезиуюбюзде, спонсорлукъ этип, бизге башха жашларыбыз да болушадыла. Ол санда Цийкъанланы Магометге, Алтууланы Асланнга энчи ыспас этерчады.

Быйыл да Настуев орамда суу ызла 900 метрде жангыртылгъандыла. Ара орамда чыракъла салынгнганлары да къууанырча шартладан бириди.

Президентибиз Арсен Каноков элде болгъанында, жарсыуларыбызны билгенди, аланы кетерирге деп тюрлю-тюрлю структураланы таматаларына 6 жумуш бюргъан эди да, бешиси тамамланнгандыла. Чекленген жууаплылыгъы болгъан «Урвань ДРСУ» обществону кючю бла элни иминде жоллада юч километрден аслам жерге жангыдан асфальт салынгнганды. Баргъанны-келгенни Къашхатаугъа жетдирип турурча жангы «Газель» автобус бёлюнгенди. Анга да эллиле бек ыразыдыла.

Школубузгъа сабийлеге деп автобус беригени да къууандыргъанды. Спорт залгъа ремонт этерге ахча бёлюнген эди да, ол ырысхы толусунлай белгиленнген ишлеге къораталгъаны бла, аны къараууна болгъан жерле, терс оноу бла сыйыгылгъанларындан къалгъаны, муниципальный иеликге кёчюрюлгенديле да, аланы эллиле юлешгенбиз. Алыкъа фермерлерибиз жокъдула, кюч ала баргъан, тынгылы болушлукъчу мюлкле къурагъан адамлардырыбыз кёпдюле. Ол жаны бла ахшы юлгю кёргюзтгенлени санында Ахматланы Хусей, Горойланы Ахмат, Мусукланы Марат, Жангоразланы Мустафа, Księаналаны Абдулхалим, Баллиланы Кемал эм башхалаты айтыргъа боллукъду. Аллай адамларыбыз мал тутуп, сют, эт, биишлакъ, жау сатып хайыр тюшюредиле. Бахчалада уа картоф, хобуста, быхы ёсдюрюп, артыгъын районда да, республиканы шахарларында да сатадыла.

Арендаторланы саны 400-ден атлагъанды. Асламысына чаллыкъна берилгендиле да, шёндю ала «Биринчи чегет», «Экинчи чегет», «Ючюнчю чегет», «Кюнлюм», «Алмалы», «Маргушей» участкалада бичен чаладыла, мал ашла эллек жетерча эталлыкъдыла.

Элде орта школ, сабий сад, амбулатория, Культура юй, эки спорт зал бардыла. Аланы биринде Занкишиланы Къубадий дзю-до бла кюрешгенлени, экинчисинде Каркаланы Аслан боксну сайлагъанланы юйретедиле. Занкишиланы Батыр эм Księаналаны Руслан волейболну бла теннисни сюйгенлеге жарау этдиредиле. Спорт бла кюреширге кёлленнген сабийле кёпден-кёп бола барадыла. Ала район эм республиканы даржада тюрлю-тюрлю эришиулеге къатышадыла, махтарча жетишимле да болдурадыла.

Жашланы бла къызланы араларында теннисден республиканы эришиуле бизни элде бардырылгъанлары бошдан тюйюлдю. Алагъа стол теннисден Европаны чемпионкасы, Россейни он керге чемпионкасы, СССР-ни спортуну устасы, культураны сыйлы къуллукъчусу Фатима Батырова да къатышхан эди да, бизни сабийлени усталыкъларына бийик багъа бичилгенди.

Элни тапландырыугъа, тизгинли этиуге энчи магъана бериледи. Ол жаны бла, районда бардырылгъан экзайлыкъны итоглары чыгъарылгъанларында, экинчи жерге тийишли болгъанбыз. Ол чекге бир ненча кере субботникле ётдюрюлгенлерини хайырындан жеталгъанбыз.

Аладан биринчини депутатланы башламчылыкъларыбла бла къуралып, кир-кипчик кетерилип, терекле акъланып, илипинле, жол жанлары тазаланып, тийреле тюзетилип болладыла, мал ашла эллек жетерча эталлыкъдыла.

Аллай къуралыулукъ тёреге айланнганы бла чекленмей, тазалыкъны, тизгинликни сакълауну мадарлары башха кюнледе да этиледиле. Эллилени кёп кере тилегенлери бла жыйылгъан киркипчикни, къалгъан-къулгъанны автомашина бла белгиленнген жерге чыгъарыпгъ туруу къуралгъанлы эки ай болады. Шёндюледе ол жумуш кеси ыразы болгъан адамны кючю бла, энчи иели машина бла этиледи, къысха заманны ичинде ол борчлу халда тамамлаугъа кёчюроллюкдю.

Баш борчубуз - эллиле къолайлы, тынчлыкълы жашарларына себеплик этиудю. Бар онгланы, кючню анга бурлукъбуз. Жерлешлерим республиканы къуралларгъыны эм билим кюнлерине ахшы муратла бла, жашу игилене барлыгъына ийнанып тюбейдиле».

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Лейла**
бардыргъанды.

Керти суууплыкъ аладыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Отарланы Роза уа фонд бизде ишин башлардан алгъа аны планы тынгылы тинтилгенин айтханды. «Ол бек хайырлы болгъанын ангылагъанбиз, аны себепли аны ишине мындан ары да не тюрлю жаны бла да болушлукъ этилликди»,- дегенди. Астраханьны отолоренгология арасыны директору Юрий Назарченко да сабийлеге имплантантла бла болушлукъ этерге сёз бергенди.

Германиядан келген профессор Сюзан Хериген, Россейде биринчи керге болгъанын айтып, слётха чакъырылгъаны ючюн ыспас этгенди. «Имплантантла салынгган сабийлени тинтгенибизде, сизни къызчыкъла бла жашчыкъла башха тыш къыралладагъыладан эсе иги да айныгъанларын эслегенбиз. Бу проблема бла кюрешген специалистлеге да ыспас этеме. Ата-аналагъа уа сабийлеригиз бла эрикмей, эринмей ишлерге кереклисин чертеме»,-дегенди ол.

Чехословакияда имплантантла бла кюрешген «Нью-никс» компаниясны председатели Дарья Германова фондлары дунияны кёп къыралларына барып, имплантантланы къалай хайырланыргъа керек болгъанына юйретгенлерин, мында специалистле бийик категориялы болгъанларын эм ишлерин тынгылы билгенлерин айтханды, ала бла ишлерге ыразылыгын билдиргенди.

Башкъортостандан келген сурдолог Роза Пильмиярованы хайырындан имплантантла салынгган кёп сабий иги эшитип, сёлешип да башлагъандыла. Бир - бирлери уя битеую билим берген школлагъа жюриоп, биринчи, экинчи классланы жетишимли бошагъанларын белгилегенди.

Къууанчлы жыйылыуну ахырында «Радуганы» директору кьонакълагъа ыспас этгенди, бу огъурлу ишге Роза Ахматовна алай тири къатышмаса эди, ол не хазна къуралыр эди деп, кесини оюмун айтханды. Имплантантлары болгъан Катя бла Алёша, дагъыда башха къууум сабийле да, саугъа чыгъып, назмула окъугъанды, кеслерини юсларинден хапарлагъандыла, тепсегендиле.

Ызы бла кьонакълагъа деп, республиканы Культура министерствосу къурап, концерт программа кёргюзтюлгенди. Анда Тёппеланы Алим, Али Ташло, Марина Нежина, Черкесланы Асият, Марина Мамбетова жырлагъандыла, «Нальцук» сабий ансамбль тепсегенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

БРИФИНГ

Хошлукъ сакъланырыкъды

Бу кюнледе КъМР-де МВД-ны юйюнде болгъан брифингде сёз 1-чи сентябрьде боллукъ байрамлада жамауатны тынчлыгъын сакълаучуну, право низамны кючлеуню жалчытыуну юсюнден баргъанды.

Билимни, КъМР-ни Къыралгъаны кюнлерин эм Нальчик шахарны 285-жылыгъын белгилеу республиканы жамауатына уллу къууанчды. Ала къуралыулу эм жарыкъ халда ётер ючюн, власть органла бла бирге Ич ишлени министерствосу алгъадан хазырланнганды. Аны юсюнден журналистлеге КъМР-де МВД-ны жамауат низамны кючлеу жаны бла бёлюмюню начальнигини къуллугъун болжаллы халда толтургъан милицияны майору Зураб Шадов тынгылы айтханды.

Ол белгленнген жерледе низамны сакъларгъа деп ючминген артыкъ милицияны эм ич аскерлени адамлары ишюсюнде боллукъларын билдиргенди. Аны бла бирге 1-чи сентябрьде байрамлагъа къатышханла шахарны ара орамларын толтуруп келген кезиуде транспортну аллай жерледе жюрююне бир ауукъ заманнга чек салынырыгъын эсге салгъанды.

Зураб Шадов дагъыда быллай шартха да эс бургъанды. Билимни кюнюнде КъМР-ни битеу школларында, техникумларында, училищелеринде эм бийик билим берген окъуу юйлеринде республиканы экономикасына, тарыхына, жашауына, культурасына аталып дерсле боллукъдуна. Битеу окъуу юйледе жамауат низамны сакъларыкъла алгъадан белгилидиле. Ала, хар замандача, бу байрамлада да кеслерини борчларын жууаплы тутлурлукъларына ишеклик жокъду.

- Бек башы уа, - дегенди Зураб Дмитриевич, - Нальчикде къырал властны эм жашау магъаналы мекямланы, журналны къоркъуусузлукъларын жалчытыугъа артыкъда эс буруллукъду. Алада кече-кюн демей дежурналыкъ этилликди.

Республикада, ара шахарыбызда да бардырыллыкъ къууанчла, жыйылыула, тюбешиуле, концертле мамыр халда не къадар жарыкъ ётерлерини шарт мадарлары этиледиле. Майданлада, ара орамлада, концертле боллукъ заллада да адамла хош жюрекли болурлары жалчытыллыкъды.

Ахырында Зураб Шадов республиканы аслямлы информация органларыны келечилерини сорууларына жууап бергенди.

ЛУКЪМАН улу М.

Жангыртыу

Излемлеге тийишлликде

Бу кюнледе республиканы билим берген учреждениялары жангы окъуу жылгъа къыстау хазырланадыла. Нальчикни онючюнчю номерли школу да ол сандады. Аны директору Асланби Сабанов школну Билимни кюнюне хазырлыгъын билдиргенди.

Быйыл мекямны башы жангыдан жабылып, жарсыуну болмазча этилгенди. Бу ишде шахарны администрациясы уллу болушлукъ этгенди.

«Билим берииню модернизациялау» комплекс проектни жашауда бардырыуну чеклеринде школгъа ремонтха деп сегиз жюз мингден артыкъ ахча бёлюннгенди. Алай бла химия, физика кабинетлени оборудованияларын жангыртыргъа онг табылгъанды. Кёрюмдюню пособияла, методика литература да кереклени чакълы бир алынгандыла. Информатика кабинетни, лабораторияны мебели да жангыртылгъандыла.

Спорт залда сабийле кийинген жер тап болмай, ала кьыйналып тура эдиле. Ол кемчилик да кетерилгенди. Суу, жылыу баргъан ызлагъа да жангыдан къаралгъанды. Саулай алып айтханда, мекям санэпидемстанциясы излемлерине тийишлиликде жангы окъуу жылгъа хазыр болгъанды.

Бизни корр.

Редакциягъа письмо

Эрттен, ингир да ыспаслайма

Жашаудан тюнгюлюр чекге жетип, кьыйналып тургъан кезиуюнгде санга болушхан адамгъа жаныгдан юлюш этерингиг келеди. Билмейсе анга ол игилигин не бла къайтарыргъа. Мени да болгъанды аллай заманым. Кьыйынлыкъ соруп келмейди, дейдиле. Ауруу а биютонда.

Кюнлени биринде, солууум тыйылып, ёлеме деп, амалсыз болама. Биламайма не болгъанын. Туугъан элим Кёнделенни больницасыны врачларына да кьыйын эди мени неден ауругъанымы тохташдыргъан. Артда ажым этмейик деген акъылда, ала мени Хасанияда больницагъа жетдиредиле.

Мени келтирирлерин сакълап тургъанча, баш врач Ботталаны Хадис терк окъуна табылады. Хар затыма да тынгылы къарап, мени саулугъуму юсюнден билирге сюйген затларын соруп бошагъандан сора, астма бууа болур деп, ишекли болгъанын айтады. Аллергологну да чакъыртады.

Тамата врач, сау къаллыкъ, жангылмагъан эди. Не эсе да бир затха, баям, хансладан бирине аллергием болгъанын, андан а астманы башланнган формасы кьыйнагъанын тохтащдырадыла.

Къалай - алай болса да, уколла этдиле, дарманла бердиле. Тирилдим. Тынчыракъ солуп башладым. Дуниягъа жангыдан жаратылгъанча болгъаныма ийнанырыгъым келмей эди.

Бар кёреме врачла, саусузгъа жан сала билген, ёлюмню кьолундан тартып ала билген – чынтты адамла! Бек алгъа башыма келген оюм, сагъышла да ма ала эдиле. Адам кеси башындан сынамаса, азап чекдиген он такъыйыкъаланы сёз бла айтып ангылатхан да кьыйынды, баям. Алай аны уа бир жан да сынарын сюймейме.

Бири азча, экинчи ауруну да тапдыла врачла. Быгъын тийренгде грыжанг бардыла, дедиле. Хирургия бёлюмню таматасы Тилланы Хабибуллах тынгылы тинтгенден сора тохтащдырды аны да.

Энди уа операция. Хабибуллах да, палатада бизге къараугъан врач Аслан Юанов да мени анга хазырладыла. Бу жаны бла да аперимликни баш врача берирчады. Ботта уну кеси этди операцияны. Анга Хабибуллах бла Аслан болуша эдиле.

Больницада ай бла жарымны тургъанма. Мени къууандыргъан, сейирге да этдирген а анда ишлеген врачланы бла медицина персоналны саусузлагъа бир да болмагъанча ариу кёзден къарагъанлары эди. Аланы жанындан хар кимге да тюз да атасына, анасына, эгечине, къарындашына болмаса, башха тюрлю къарайды деп, бирин да эслеялмагъанма.

Артыкъда Тилланы Хабибуллах бла жаш хирург Аслан Юановха ыспас этергге сюеме. Кече ортада окъуна болсун, ала, къатыма келип, халими сормагъанлай, бир заманда да ётюп кетмегенديле.

Медсестраланы уа несин айтаса! Бири бириндген иги, хар бири да сакъ кеси къарагъан, укол этген, дарманла берген, жарасын байлагъан саусузгъа. Ма ала уа: Земфира Гаджинская, Таня Воронина, Лена Лобжанидзе, Габоланы Асият, дагъыда башхалары. Ни замлыла, тизгинлиле, ариу тиллиле.

Бюгюнлюкде манга жетмишден атлагъанды. Кёп жыллана школда ишлегенме. Элли сабийлеге ана тилни бла литератураны окъутханма. «Бийик категориялы устаз» деген махтаулу ат да берилген эди манга.

Больницадан чыкъгъанлы иги кесек заман озду. Саулугъум игиди, бу затым кьы йнайды деп билмейме. Алай унуталмайма бу аламат коллективде ишлеген адамланы игиликлерин. Аны не бла къайтарайым деп, кёп сагъыш этгенме.

Жюрекге асылукъ берген ариу сёзге жетген не барды. Адамлыкъгъа, ахшылыкъгъа айтылгъан махтау сёзге, ыспасха! Анданды больницаны баш врачы Ботталаны Хадисге, аны къолунда ишлегенлени барысына да, эрттен, ингир да алгъыш этип, саулукъ-эсенлик тилегеним да.

АХМЕТЛАНЫ
Хажи-Къасым,
педагог ишни ветераны.
Кёнделен эл.

БАГЪАЛА

Бензин кризисге дери белгиге къайтханды

Бу арт ыйыкъда бензинни багъаларыны заправкалада ёсюулери бек теркленнгени. Битеу къыралда, орталыкъ эсеп бла айтханда, отлукъну багъасы озгъан жылда ноябрьдеги чекге жеттенди.

Аны бла да тыйылып къаллыкъ тюйюлдю, нек дегенде нефтьни жарашдырыучу заводлада отлукъ сатыу багъа кризисге дери замандагъы, 2008 жылда августха дери кезиудеги мардалагъа жууукълашханды. Алайды да, кюз артында бензинни багъасы къаллай бир боллукъду?

«Известияны» бензинни багъалары бла байламлы прогнозлары, жарсыуга, тюз бла барадыла. Февральны ортасында биз: «Россейде учуз отлукъну ёмюрю бошала турады»,-дегенбиз. Отлукъ олсагъат окъуна багъа бла башлагъан эди. Июльну башында (ол заманда 92-чи бензинни бир литрин 18,4 сомгъа сата эдиле) бензинни кризисге дери багъаларын жайда кёрлюкбюз, деген оюмубузну айтхан эдик. Алай къыралда бек кёп хайыранылгъан 92-чи бензинни багъасы бусагъатда окъуна 24 сомгъа жете кетгенди. Жайны ахырына дери уа энтта бир ыйыкъ къалгъанды.

- Ийни башы уа мындады,-дейди «КОРТЕС» деген аты болгъан информация-аналитика араны айныу эм маркетинг жаны бла директору Павел Строков. –Заправкаланы иелерине тюшген файда бусагъатда орта эсеп бла 8 процентни тутады, ол а алагъа азды. Мардасы 15-20 процентди. Ма ол себепден а 92-чи бензинни багъасы предпринимательлени тергеулери бла 24 сом болургъа керекди.

Бусагъатда розницагъа сатыучула хар затда да терс тюйюлдюле. Оптовый багъаларгъа бир къарачыгъыз – ала «кризисге дери» ёлчемлеге жетип турадыла. Заправкаланы иелерине уа ол чекге жетер ючюн, энтта да эки ай керек боллукъду. Алай быллайда отлукъ жарашдырыучу завод-ланы да уллу терсликлери жокъду. Нефтьни алагъа бу сырьёну чыгъарыучу компанияла кеттиредиле.

Кесигиз тергеп кёрюгюз. Бусагъатда нефтьни багъасы ёсе барады, бир баррель ючюн 74,5 доллар тёлерге тюшюп турады. Ол 2008 жылда июльдагъы багъаладан 2 кереге азды. Андан хыйсап эттенге, ата журтлу инфляция алай уллу болмагъанын да эсге алгъанда, 92-чи бензинни 1 литрини багъасы 18 сомну тийрелеринде болургъа керекди. Бу отлукъну багъасы аллай бир а нек тюйюлдю? Заправкалада багъаланы уллулукълары ючюн нефтяниклеми терсдиле?

Монополиягъа къажау федеральный службаны башчысы Игорь Артемьев алай сунады. Мындан алгъаракъда сёлешиуюнде ол айтханнга кёре, отлукъну багъаларын кётюрюр ючюн, нефтяниклеге, бир бирлери бла оноулашып, жашырын келишим этгендиле.

- Бусагъатда тирлик жыйыу къыстау баргъан кезиудю, бензинни багъасына уа бир къарачыгъыз,-деп чамлана эди чиновник.

Алайды да, автомобильлени иелери ахшы умутларын Монополиягъа къажау федеральный служба бла байламлы этедиле. Болсада нефтяниклени къоркъутургъа алгъын да кюрешгендиле, алай бензинни багъаларыны ёсюулери тохтаталмагъандыла. Антимонопольщикле компаниялагъа къажау кюрешлеринде, отлукъну багъасын тап халгъа келтириу жаны бла ишлеринде белгилен айтырча жетишимни алыкъа бир керке да болдурмагъандыла.

«**Известия**» газетден.

КъМР-ни НАРКОПОЛИЦИЯСЫНЫ БИЛДИРИУЮ

Аманлыкъны сюрген онгмаз

Республиканы наркополициясины къуллукъчулары наркотикле сакълагъаны ючюн излеуде болгъан бу жерли адамны тутхандыла.

Бахсан шахарда жашагъан 31-жыллыкъ киши таладан олсагъатда къайтхан эди. Ол анда кендир жыйып келгенди. Аны тартып, зауукъкъыкъ табаргъа кесиге кюнакъ да чакъыргъан эди. Алай муратына жеталмады. Ол кезиучюкде аны юйюне наркополицияны къуллукъчулары билмей тургъанлай келип къалдыла.

Россейни Нарконтролюну федеральный службасыны Къабарты-Малкъарда управлениясы тутулгъан адамны быйыл июнь айда излеуде болгъанын халкъгъа баям этгенди. Ол право низамны сакълагъан органладан эрттеден бери къачып айланады.

Анга эндиге дери да законсуз наркотикле сатып тургъаны ючюн сюд этилгенди. Андан сора да аманлыкъ ишин къоймагъанды, терслигин бойнуна алмагъанды, органлагъа келмегенди.

Наркополициячыланы айтханларына кёре, ол къачып айланнган кезиуде бир ненча уручулукъ ишге къатышханды. Аны юйюн къаргамагъанда, наркотикле эм аланы хазырлауда хайырланылгъан адырла табылгъандыла. Управление ол шартлагъа кёре уголовный иш ачханды.

Наталья МАРШЕНКУЛОВА.